

BALKANLAR'DA TÜRK DİLİNİN YAŞATILMASINDA “PRİLOZI” VE “BEHAR” DERGİLERİNİN ÖNEMİ

Prof. Dr.İrfan MORİNA

Prishtine University / KOSOVO

Özet

1950 yılında Saraybosna'da Orijentalni İNSTİTUT (Şarkiyat Enstitüsü) dahilinde çalışmakta olan ünlü Bosna Türkologları Branislav Djurdjev, Nedim Filipovic, Hamid Hadzibegic, Muhamed Mujic ,Hazim Sabanovic'in, Besim Korkut gibileri kendi programları çerçevesinde Prilozi za Orijentalnu Filologiju adlı bilimsel nitelikli dergiyi çıkarmaya başladılar. 1950 yılında ilk sayısı yayımlanan Prilozi dergisinin birinci sayısı ile yedinci sayısı arasındaki sayıların adı Prilozi za Orijentalnu Filologiju i Istoriju Jugoslovenskih Naroda pod Turskom Vladavinom olarak görülmektedir. Sekizinci sayısından itibaren günümüze kadar yayımlanan sayılar Prilozi za Orijentalnu Filologiju adıyla yayımlanmaya devam etmiştir. Önceleri yılda bir cilt olarak yayımlanan bu yıllık dergi, daha sonra düzensiz çıkmaya başlamış ve zaman zaman iki yılda bir yayımlanabilmiştir. Dünya çapında olan bilimsel çalışmalarda dergiye yapılan atıfların büyük bir kısmı POF kısaltması olarak görülmektedir. Prilozi za Orijentalnu Filologiju, Orijentalni Institut u Sarajevu adlı Şarkiyat Enstitüsü'nün kuruluş gayesine uygun olarak özellikle üç alanda faaliyet göstermektedir. Öncelikle Arapça, Türkçe ve Farsça ile ilgili alanlarda uzmanlaşmış yeni bilimsel ve uzman kadrolardan teşekkül eden bilimsel bir faaliyet olduğu ve söz konusu dillerde yazılmış olan Boşnak kültür mirasını ortaya bilimsel olarak çıkararak Filoloji Bölümü'ndeki ekibin dergideki muhtelif makaleleri bu tür konularda Osmanlı dönemine edebiyatçılarına özel bir katkı sağlama çabasıdır. Bu tür yazılar her zaman dergideki birinci bölüm olan "Filoloji" bölümünün "Dil" ve "Edebiyat" başlıkları altında neşredilmektedir. İkinci olarak Osmanlı dönemi Bosna-Hersek ve dönemin Yugoslavya'sına ait bölgelerin tarihi, doktrinleri, dinî ve kültürel realitesini ele alıp işlemektedir. Bu alanda özellikle Bosna-Hersek'in Osmanlı dönemi sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel tarihi çalışılmakta, sanat tarihine ait miras zenginlikleri araştırılmakta, Osmanlı dönemi diplomatiğe yer verilmekte ve tüm bu konular hakkında gereken el yazma ve arşiv belgeleri ve dokümanları bilimsel olarak Tarih Bölümü tarafından hazırlanmaktadır. Bu tür yazılar her zaman dergideki ikinci bölüm olan "Tarih ve Diplomatik" bölümünde neşredilmektedir.

Anahtar kelimeler: Prilozi Dergisi, Bosna, Türk kültürü.

IMPORTANCE OF “PRILOZI” AND BEHAR JOURNAL’S IN CHERISHING OF THE TURKISH LANGUAGE IN BOSNIA

Abstract

In 1950 notable turcologists of Bosnia such as Branislav Djurdjev, Nedim Filipovic, Hamid Hadzibegic, Muhamed Mujic ,Hazim Sabanovic, Besim Korkut who worked in Orientalni INSTITUTE (Oriental Institute) in Sarajevo within the frames of their program started publishing scientific journal named Prilozi za Orientalnu Filologiju (Contributions to Oriental Philology). First edition was published in 1950; editions first to seventh were known under the name Prilozi za Orijentalnu Filologiju i Istoriju Jugoslovenskih Naroda pod Turskom Vladavinom(Contributions to Oriental Philology and History of Yugoslav Nations under the Turkish Ruling). While starting from the eighth edition to the present day, editions are known under the name Prilozi za Orijentalnu Filologiju (Contributions to Oriental Philology). Initially, journal started to be published annually where afterward it was published irregularly and occasionally once in two years. In the worldwide scientific researches, journal was mostly given POF ascription. Prilozi za Orijentalnu Filologiju is particularly active in three areas in accordance to the objective of the foundation of Oriental Institution called Orijentalni Institut in Sarajevo. Team consist of scientific and experted groups specialized in Arabic, Turkish and Farsi and with special interest to the parts introducing Bosnian cultural heritage in these languages striving to contribute to language and literature of Ottoman period with their miscellaneous articles. These kind of writings are constantly given in the first part called “Philology” under “Language” and “Literature” titles. This is followed with the part of Bosnia-Herzegovina in Ottoman period and the history, doctrines, religion and culture of the areas of the period Yugoslavia. In this part special interest is given to social, political, economic and cultural history of Ottoman period Bosnia-Herzegovina, researching history of art heritage. It is given place to Ottoman period diplomacy supported by handwritings and archive files and documents scientifically prepared by Department of History. These kinds of writings are always given in the second part of the journal known as “History and Diplomacy”.

Key words: *Prilozi journal, Bosnia, Turkish culture*

GİRİŞ

1950 yılının Ocak ayında Bosna-Hersek Millet Meclisi tarafından alınan kararla, "Orientalni Institut u Sarajevu" adlı Şarkiyat Enstitüsü'nün kuruluşu kararlaştırılmıştır. Birkaç ay sonra (Nisan 1950) yine aynı Meclis tarafından Yugoslavya çapında şarkiyat araştırmalarına katkı sağlaması istenen bir merkez olması düşünülerek enstitünün bilimsel araştırma alanları da tayin edilmiştir. Ağustos 1950'de Bosna-Hersek Halk Cumhuriyeti Hükûmeti'nin kararnamesiyle Sarajevo'da söz konusu enstitünün kesin kuruluşu gerçekleştirilmiştir (Sluzbeni List NRBİH, br. 20/50). 1967 yılında Bosna-Hersek Cumhuriyeti Meclisi'nde Orijentalni Institut hakkında kanun onaylanmıştır (Sluzbeni List SRBili, br. 23/67). 1977'deki kanun ile Enstitü'nün kurucusu olarak Bosna-Hersek Cumhuriyeti Meclisi kabul edilmiştir (Sluzbeni List SRBİH, br. 20/77 ve 40/85). 1 Mart 1992 tarihinden itibaren enstitü Bosna-Hersek Millî Eğitim, Kültür ve Spor Bakanlığı bünyesine dahil edilmiştir. Günümüzde Sarajevo Kantonu, enstitünün kurucusu ve mâlî kaynağı olarak tayin edilmiş (Sluzbene Noimne Kantona Sarajevo, br. 17/99) ve Sarajevo Üniversitesi'nin bünyesine dahil edilmiştir.

Orijentalni Institut'un temel faaliyetlerinden biri Bosna-Hersek ve diğer Yugoslavya bölgelerine ait Osmanlı dönemi Arapça, Türkçe ve Farsça olarak kaleme alınmış olan yazmaların ve arşiv belgelerin ve dokümanların toplanması ve araştırılması, konu edilen medeniyet ve kültürlerin dinî, tarihî, siyâsî, felsefî ve lingvistik cephelerinin incelenmesidir. Enstitü'nün dikkatleri bilhassa bu bölgedeki Osmanlı mirasının düşünce ve doktrin tarihine, diplomatik belgelere o dönemdeki durumuna, diplomatik belgelere ve Osmanlı Devleti'nin bütünsel olarak söz konusu bölge ile olan ilişkisine teksif edilmektedir. Günümüzde de özellikle önem verdiği faaliyet alanı da Arapça, Osmanlıca ve Farsça dil ve edebiyatının araştırılması, bütün bunların Bosna- Hersek kültürüne olan etkisi, Bosna-Hersek'e ait Osmanlı dönemi tarihi, doktrini ve kültürüdür. Ayrıca Bosna-Hersek ve etrafındaki eski Yugoslavya cumhuriyetlerinin tarihi eserleri, ve Osmanlı dönemi sanat tarihi üzerine araştırmalar, yapılrken şarkiyat alanında yeni bilmsel ve uzman kadronun yetiştirilmesi ve tüm Yugoslavya ve dünya çapındaki şarkiyatçılarla sempozyum ve tebliğler vasıtasıyla bilimsel diyaloga ve fikir alışverişine önem verilmektedir. Enstitü'nün en mühim tarafı da Sarajevo Devlet Müzesi'nden (Zemaljski Muzej) devralman yazma ve Türk tarihiyle ilgili malzemelerden değerli bir koleksiyona sahip olması ve onun yeni kurulan Tito Yugoslavyası döneminde devamı olmasıdır (bk. Branislav Djurdjev, "Bosna-Hersek", DĀA, VI, 304). Enstitü'nün kurulduğu aynı yılda (1950) Sarajevo Üniversitesi Felsefe Fakültesi'nde de Şarkiyat Kürsüsü kurulmuştur. Her iki müessesenin şarkiyat araştırmalarına güç katacağı düşünülerek zaman zaman birbirleri arasında kadro alış-verişinde de buldukları tespit edilmektedir.

Enstitü, kendi programlan çerçevesinde Branislav Djurdjev, Nedim Filipovic, Hamid Hadzibegic, Muhamed Mujic ve Hazim Sabanovic'in ortaklaşa hazırladıkları Kanuni i Kanun-Name za Bosanski, Hercegovacki, Zvomicki, Kliski, Cmogorski i Skadarski Sandzak (Sarajevo 1957), Besim Korkut'un Arapski Dokumenti u Drzavnom Arhivu u Dubrovaniku (Sarajevo 1960), Hazim Sabanovic'in Krajiste Isa-Bega Ishakovica. Zbimi Katastarski Popis iz 1455. Godine (Sarajevo 1964), Bisera Nurudinovic'in Bibliografija Jugoslovenske Orijentalistike (Sarajevo 1968), Eşref Kovacevic'in Muhimme Defteri (Sarajevo 1985) gibi eserler yayımlanmıştır. Bu çerçevede, bir yandan Arapça, Türkçe ve Farsça öğrenmek ve ilgili alanlarda uzmanlaşmak isteyen yeni bilimsel ve uzman kadroların yetişmesiyle meşgul olmuş, diğer yandan da Monumenta Turcica Historiam Slavorum Meridionalium Rlustrantia ve Posebna Izdanja kitap serileri (bk. Amir Ljubovic ve dğr., Orijentalni Institut u Sarajevu, s. 85-96) ve Prilozi za Orijentalnu Filologiju adlı yıllık dergi çıkarmaya başlamıştır.

1950 yılında ilk sayısı yayımlanan Prilozi dergisinin birinci sayısı ile yedinci sayısı arasındaki sayıların adı Prilozi za Orijentalnu Filologiju i Istoriju Jugoslovenskih Naroda pod Turskom Vladavinom olarak görülmektedir. Sekizinci sayısından itibaren günümüze kadar yayımlanan 52-53. Sayılar Prilozi za Orijentalnu Filologiju adıyla yayımlanmaya devam etmiştir. Önceleri yılda bir cilt olarak yayımlanan bu yıllık dergi, daha sonra düzensiz çıkmaya başlamış ve zaman zaman iki yılda bir yayımlanabilmiştir. Dünya çapında olan bilimsel çalışmalarda dergiye yapılan atıfların büyük bir kısmı POF kısaltması olarak görülmektedir.

Prilozi za Orijentalnu Filologiju, Orijentalni Institut u Sarajevu adlı Şarkiyat Enstitüsü'nün kuruluş gayesine uygun olarak özellikle üç alanda faaliyet göstermektedir. Öncelikle Arapça, Türkçe ve Farsça ile ilgili alanlarda uzmanlaşmış yeni bilimsel ve uzman kadrolardan teşekkül eden bilimsel bir faaliyet olduğu ve söz konusu dillerde yazılmış olan Boşnak kültür mirasını ortaya bilimsel olarak çıkaran Filoloji Bölümü'ndeki ekibin dergideki

muhtelif makaleleri bu tür konularda Osmanlı dönemine ait dil ve edebiyat sahalarına özel bir katkı sağlama çabasıdır. Bu tür yazılar her zaman dergideki birinci bölüm olan "Filoloji" bölümünün "Dil" ve "Edebiyat" başlıkları altında neşredilmektedir. İkinci olarak Osmanlı dönemi Bosna-Hersek ve dönemin Yugoslavya'sına ait bölgelerin tarihi, doktrinleri, dinî ve kültürel realitesini ele alıp işlemektedir. Bu alanda özellikle Bosna-Hersek'in Osmanlı dönemi sosyal, siyasî, ekonomik ve kültürel tarihi çalışılmakta, sanat tarihine ait miras zenginlikleri araştırılmakta, Osmanlı dönemi diplomatik'e yer verilmekte ve tüm bu konular hakkında gereken elyazma ve arşiv belgeleri ve dokümanları bilimsel olarak Tarih Bölümü tarafından hazırlanmaktadır. Bu tür yazılar her zaman dergideki ikinci bölüm olan "Tarih ve Diplomatik" bölümünde neşredilmektedir. Dolayısıyla, enstitünün dokümantasyon bölümü'nün elyazma fonu, arşiv belgeleri ve mevcut kütüphane fonunu istihdam ederek elde edilen orijinal çalışmalar sunulmaktadır. Üçüncü olarak da "Prilozi" ve "Ocjene i Prikazi" bölümünde dergideki bilimsel çeviriler, bibliyografya çalışmaları, nekroloji araştırmaları, bilimsel toplantıların tanıtımı, vefeyat, kitâbiyat ve şarkiyata ait dergilerin tanıtımı gibi çalışmalar da yer almaktadır (tafsilatlı olarak bk. Amir Ljubovic ve dğr., Orijentalni Institut u Sarajevu, s. 39-84).

Prilozi za Orijentalnu Filologiju, birinci sayısından itibaren günümüze kadar geçen yayın zamanı, başlıca iki dönem olarak görülmektedir. Birinci dönem 1950 yılından itibaren 17 Mayıs 1992 tarihine kadar olup, söz konusu dergi Yugoslavya çapında şarkiyat alanındaki çalışmaların öncülüğünü yapmıştır. Kuruluşunda ve ilk sayılarında derginin başında Branislav Djurdjev'in olması da bunu kanıtlamaktadır. Bosna-Hersek savaşı esnasında da (1992-1995) çalışmalarına daha yavaş ve zor şartlar altında devam ettiği bilinmektedir. İkinci dönem olan savaş sonrası günümüze kadar (1995-2005) söz konusu dergi özellikle Bosna-Hersek çapında İlmî çalışmaların yayımlanmasına devam etmektedir. Çoğu zaman Orijentalni Institut tarafından düzenlenen bilimsel toplantıların tebliğleri Prilozi de yayımlanmaktadır. Örneğin, savaştan tam bir yıl önce (1991), Orijentalni Institut'un 40. yıldönümü münasebetiyle düzenlenen "Sirenje İslama i İslamske Kulture u Bosankom Ejaletu" (İslâm dini ve kültürünün Bosna eyaletinde yayılması) bilimsel toplantının tüm tebliğleri Prilozi'nin 41. sayısında yayımlanmıştır. Ancak, 17 Mayıs 1992 tarihinde Orijentalni Institut Sırp güçleri hücumuna uğramış ve yakılmıştır. Böylelikle burada bulunan tüm Prilozi sayıları da yok edilmiştir. Söz konusu derginin 41. sayısı Islamic Relief UK tarafından ofset baskıyla 1993'te yeniden yayımlanmıştır (Sarajevo 1991). Savaş dönemi sonrası ve günümüze kadar derginin 52 ve 53. sayısı bir yıllık halinde son olarak yayımlanmıştır (Sarajevo 2004). Günümüzde derginin tüm sayılarına ulaşmak için ancak bazı kütüphanelerdeki orijinal nüshalardan yapılan fotokopilerdir.

Derginin kuruluşundan itibaren günümüze kadar yayımladığı makalelerin büyük bir kısmı Boşnakça, Sırpça ve Hırvatça'dır. Makalelerin bir kısmı da Almanca, İngilizce, Fransızca, Rusça, Slovence ve Türkçe'dir. Dergide yazılan çıkanlar arasında Besim Korkut, Branislav Djurdjev, Halil İnalçık, İsmail Eren, M. Tayyib Gökbilgin, Ömer Barkan, Glisa Elezovic, Hazim Sabanovic, Hamid Hadzibegic, Fehim Bajraktarevic, Hasan Kaleshi, Mehmed Mujezinovic, Muhamed Hadzijahic, Fehim Nametak ve Behija Zlatar gibi araştırmacılar anılabilir (bk. Amir Ljubovic ve dğr., Orijentalni Institut u Sarajevu 1950.-2000., s. 39-84). Derginin şimdiki yayın kurulu başkanlığı Lejla Gazic tarafından yürütülmektedir. Prilozi dergisi yayımlanmaya başladığı ilk yıllardan bu yana Leiden'deki Brill yayınevi tarafından dünyaca 30 ünlü dergi arasında referans olabilecek kaynak bir dergi olarak kabul edilmiştir (Ahmed Alicic, XL1, 15).

Dergide Osmanlı tarihi ile ilgili Hamdija Kresevljakovic'in "Prilozi povijesti bosanskih gradova pod turskom upravom" (POF, Sarajevo 1952, II, 115-184), Halil İnalçık'm "Od Stefana Dusana do Osmanskog Carstva" (POF, Sarajevo 1953, III-IV, 23-54), Behija Zlatar - Enes Pelidija'nın "Prilog kultumoj istoriji Pljevalja osmanskog perioda - zaduzbine Husein-pase Boljanica" (POF, Sarajevo 1985, XXXIV, 115-128) ve benzeri makaleler büyük önem arz etmektedir. Diplomatik konularla ilgili Fehim Dz. Spaho'nun "Defteri za Kliski Sandzak iz XVI i pocetka XVII stoljeca, diplomaticki opis" (POF, Sarajevo 1985, XXXIV, 137-162), Medzida Selmanovic'in "Berat kao diplomaticka vrsta u turskoj arhivistici" (POF, Sarajevo 1985, XXXV, 169- 209) ve benzeri makaleler de mevcuttur. Dergide Türkçe olarak yayımlanan makalelerin başlıcaları şunlardır: M. Tayyib Gökbilgin'in "Sokollu Mehmed Paşanın bir Talimatı ve 1572 tarihinde Bosna ile alâkadar birkaç vesika" (POF, Sarajevo 1958, VI-VII, 159-174) ve "Napoli kiralı tarafından II. Bayezid ve Ahmed Paşa (Gedik)'ya gönderilen mektupların türkçe suretleri ve diğer ilgili iki mektup" (POF, Sarajevo 1976, XXII-XXIII, 33-60), Ömer Barkan'm "XVI. asrın ikinci yansında Türkiye'de fiyat hareketleri" (POF, Sarajevo 1976, XXII-XXIII, 133-148), Dünder Günday'm "Tahrir defterleriyle mukataa defterleri arasında mukayese" (POF, Sarajevo 1979, XXVII, 277-282), ve "Başbakanlık Arşivi Genel Müdürlüğü" (POF, Sarajevo 1980, XXVIII-XXIX, 463-474), Saadettin Buluç'un "Elvan Çelebi'nin Menakib-namesi" (POF, Sarajevo 1980, XXX, 67-73), Atillâ Çetin'in "Saraybosna'da Gazi Hüsrev Beğ Vakfına ait 1252/1836 tarihli bir belge" (POF, Sarajevo 1986, XXXV, 163- 168), Haşan Kolcu'nun "Bir Folklor Ürünü: Destan-ı Vidiniyye" (POF, Sarajevo 1988, XXXVII, 147-158), Cahit Telci'nin "Hamza Bâli ve Hamzavilere Dair" (POF, Sarajevo 1997, XLVI, 115-129) ve benzeri makalelerdir (tafsilatlı olarak bk. Amir Ljubovic ve dğr., Orientalni Institut u Sarajevu, s. 39-84).

Derginin 48 sayısında tarih, osmanlı araştırmaları ve belgelerin özelliğini inceleyen (diplomatik) bilim dallarında 221 makale, Bosna ve Balkanlar miras kültürü, edebiyat ve İslâmî konularda 157 makale, filoloji konularında 62 makale, 10 aded çeviri, 21 bibliyografi, ve 440'ı aşkın vefeyat, kitabiyat, değerlendirme, sempozyum ve dergi tanıtımı yayımlanmıştır (Behija Zlatar, "Orientalni Institut u Sarajevu, s. 11). Bunun yanında ilk sayısından itibaren Bosna-Hersek ve eski Yugoslavya bölgelerindeki İlmî ve kültürel faaliyetlere de yer verilmiştir. Dergide zaman zaman dinî konulardaki kültür mirasına bilimsel bakış açısını yansıtması bakımından oldukça önemlidir.

Behar dergisine gelince durum şöyle:

Avusturya-Macaristan işgal döneminde Boşnaklar din ve eğitim haklarından başka birçok hak ve özgürlüklerini kaybettiler. Kültür hayatında bir duraklama yaşandı. Yazıyla uğraşanların sayısı hızla azaldı. Yayın etkinliği durdu. Boşnak dilinde ve Arap harfleriyle sadece birkaç gazete çıkabiliyordu. Bu dönemde Arap harflerinin yerini Latin harfleri almaya başladı. 1891 yılında Boşnak adında bir dergi ve sonrasında ise **Behar** dergisi yayınlanmaya başlandı.

1900 yılında Saraybosna'da Edhem Mulabdiç tarafından ve Safet-beg Başagiç (1870-1934)'in öncülüğünde yayımlanmaya başlayan **Behar** dergisi etrafında toplanan gençler ise çağdaş Boşnak edebiyatının kuruculuğu görevini üstlenirler. Bu dergi bir yandan Bosna halk edebiyatı ürünlerini yayımlarken, bir yandan da başta Türkçe, olmak üzere doğu ve batı edebiyatlarından çevirilerle yeni bir edebiyat oluşturma çabası içerisinde görünmektedir. Bununla birlikte belli dönemlerde Arap harfleriyle ve Türkçe nüshalar (mesela 1906-1907 senesini ihtiva eden 7. sene sayıları hem Sırpça-Hırvatça 7 olarak Latin harfleriyle, hem de

Türkçe olarak Arap harfleriyle ayrı ayrı nüshalar halinde) yayımlanmış olan dergi aynı zamanda Boşnakların Türkçeden başka bir dil ile edebiyat oluşturamayacakları iddiasını da yalanlamak ister gibiydi. Bu yüzden **Behar** dergisini Bosna edebiyatı için bir Rönesans kabul etmek mümkündür.

Behar dergisi kültür, eğitim, edebiyat ve sanat gelişmelerini desteklemede önemli bir rol üstlendi. Saffet Beg Başagiç, Ethem Mulatoviç, Osman Nuri Hacıç, Avdo Karabegoviç, Osman Çikiç, Musa Kazım Çatiç başta olmak üzere bu tarihi ve edebi geçiş döneminde BATILILAŞMA sürecini amaç edinilmiştir.

K A Y N A K Ç A

Ahmed Alicic, "Cetrdeset Godina Postojanja i Rada Orijentalnog Instituta", Prilozi za Orijentalnu Filologiju, Sarajevo 1991, XL1, 11-19;

Amir Ljubovic ve dğr., Orijentalni Institut u Sarajevu 1950.-2000. - The Institut for Oriental Studies in Sarajevo 1950-2000, Sarajevo 2000, s. 39-172;

Behija Zlatar, "Orijentalni Institut u Sarajevu 1950.-2000.", Orijentalni Institut u Sarajevu 1950.-2000. - The Institut for Oriental Studies in Sarajevo 1950-2000, Sarajevo 2000, s. 9-15; a.mlf., "On the Occasion of Fifty Years of Work of the Oriental Institute in Sarajevo", Prilozi za Orijentalnu Filologiju, Sarajevo 2002, L, 9-10;

Branislav Djurdjev, "Uz Prvi Broj", Prilozi za Orijentalnu Filologiju i Istoriju Jugoslovenskih Naroda pod Turskom Vladavinom, Sarajevo 1950, I, 5- 6; a.mlf., "Bosna-Hersek", DİA, İstanbul 1992, VI, 304;

Lejla Gazic, "Stradanje Orijentalnog Instituta u Agresiji na Bosnu i Hercegovinu 1992.-1995.", Orijentalni Institut u Sarajevu 1950.-2000. - The Institut for Oriental Studies in Sarajevo 1950-2000, Sarajevo 2000, s. 25-29;

Sluzbeni List NRBİH, br. 20/50;

Sluzbeni List SRBİH, br. 20/77, 23/67, 20/77, 38/90, 40/85;

Sluzbene Novine Kantona Sarajevo, br. 17/99;

<http://www.ois.unsa.ba/HTML/index.htm>